

С. В. Бенет

**СКАРБ
ВАСКО
ГОМЕЦА**

1946

Новеля

* ****

З ЧУЖОЇ ЛІТЕРАТУРИ Ч.4.

=====

Степан Вінсент БЕНЕТ

С
Т
Е
П
А
Н

ВАСКО ГОМЕЦА

НА ПРАВАХ РУКОПІСУ *

* НА ЧУЖИНІ, 1946

В СЕРІЇ перекладів з чужих літератур передаємо до рук читачів новелю американського автора С.В.Бенета, вибрану із його збірки "13 година", що появилася в 1937 р. -

" СКАРБ ВАСКО ГОМЕЦА".

Степан Вінсент БЕНЕТ, один із найвизначніших американських письменників і поетів Америки - помер в березні 1943. в 44-ому році життя. Перший великий успіх здобув С.В.Бенет в 1929 році відзначений одною з найвідоміших американських нагород Пуріца. Цей твір - поема з часів громадянської американської війни - "Тіло Джона Бравна" визначається великими мистецькими вартостями.

В 1944 Р., вже після смерти Бенета, відзначено цією ж самою нагородою першу частину нескінченної Поєми "Зоря Заходу".

"Скарб Васко Гомеца" - одна з найкращих та найглибших новель С.В.Бенета, сьогодні, в час зматеріалізування одиниці ще гостро актуальна.

В и д а в н и ц т в о

С.В.БЕНЕТ

сссс к кк ааа ррр бббб
сссс к кк ааа ррр бббб
сссс к кк ааа ррр бббб
сссс к кк ааа ррр бббб

ВАСКО ГОМЕЦА

БІЛИЙ вітрильник здавався вже тільки дитячою іграшкою на синіх хвилях океану. За хвилину він сковзнеться по обрії і зникне зовсім з очей. Ніхто з його залоги не стане більше на цьому острові, де вони висадили свого капітана. І Васко Гомец залишився тепер сам-один на цьому невеличкому шматку суходолу, омитуму з усіх сторін суходолу, що припливала сюди наче з другого кінця світу; він простяг угору руки й розсміявся - вперше від коли тут опинився.

Його вважали хитруном над хитрунами і про його незвичайне щастя говорили в кожному портовому шинку, де тільки вчащали пірати. Але дати висадити себе на цьому островці не зазначеному на ніодній мапі - це був найхитріший і найспритніший вчинок на його життєвому шляху, що не знав ані невдач, ні милосердя.

Це не прийшло так легко. Ні, навіть для такого Васко Гомеца. В цьому перешкаджало йому його таки щастя та оправданий страх, я-

кий навівав його ім'я навіть найбільших сміливців у його банді. Треба було взяти підступу і неабияких хитроців, щоб цю залогоу, дикую як стадо вовків, підбурити до бунту проти такого Васко Гомеца. Але ще більшою пшурою було так керувати подіями, щоб це розлючене вовче стадо не зкинуло його за борт пошматувавши на кусні, але висадило його живим там, де він цього хотів.

Але свого він досягнув; щастя не завело його і цим разом. Був живий і був тут. Він зробив першай великий крок на шляху до свого королівства. А це був уже найвищий час; він, щоправда, був ще досить міцний, щоб дати собі раду з трьома драбами, що висадили його тут, але це була для нього наука: він не був уже наймолодший.

Молодість минула. Життєві соки почали висихати і серце билося уже поволіше. Але всетаки... людина, сильніша і хитріша від пересічної зможе тикнути долі дулю під ніс, зможе безкарно і сміючись вислизнутись з рук сторожів права, навіть дожити старості в мирі та спокою. А він же ж людина цього кроку!

Ба, не тільки безкарно... а й багатцем... тепер, коли він знає таємницю.

Багатий! І його очі загорілися. Він любувався звуком цього слова. Почав оглянувся, щоб зорентуватися.

Вони висадили його без краплі води. Та за яких кроків від нього було джерело. Вони не залишили йому і шматка хліба, але він знав острівець здавна; тут було доволі харчів, щоб вижити залогоу цілої фрегати: невичерпний запас самої природи.

Ні приладдя, ані зброї — за виїмком ножа — не мав він з со-

бою; ножа заховав був за халявою. Мав також губку та кресало, навіть сокиру; все це було заховане в криївці, в сухому непомітному місці.

В найгіршому разі можна було випалити колоду та збудувати човен. Це забрало б йому багато часу - але що значить для нього час! В цій беззастережній самоті не існувало поняття часу, час стояв непорушно. Тут була тільки одна довга година, його година, година його царства. Він відчув, як перша її хвиля, хвиля щастя, залила його. Йї відкрив він своє серце і пив її спрагненими устами.

"Довгий був шлях сюди, Васко Гомеце!" - говорив до себе. Але цей шлях був уже за ним. Тут, на острівці лежав скарб Педро закопаний між скелею і пальмою, на глибині не цілих десяти стіп. Він не бачив його другий раз, але знав, що скарб схований саме там. Сім років носив з собою цю тайну, глибоко в грудях носив її і вона була дорожча для нього за власне серце.

Васко відітхнув глибоко і полинув думками в минуле. З тих що знали про скарб, він єдиний залишився живим.

Що правда, кілька інших впали на його слід, але він віднайшов їх і подбав, щоб не зайшли задалеко. Про скарб цей кружляли все ще різні легенди, але мало хто вірив у їхню правдивість. І до того якийсь час жив ще і сам Педро.

Неначе марево, наче тінь у густій мряці пливло на нього жорстоке, ненаситне Педрове обличчя. Васко тільки усміхнувся. Тіло Педро гоїдалося на шибениці. Він також хотів сюди вернутися, але

це йому не вдалося. Та він, Васко Гомец, повернувся, і з хвилиною, коли він став ногою на цьому острові, скарб належав не Педрові, але йому - Васко Гомецові.

Ті, що закопували скарб, теж уже не були для нього грізні. Їхні кості лежали в іншій ямі, біля приладдя. На його шляху вони вже не стануть. Одне тільки турбувало його: думка про те, що скрині та мішки, що в них було золото, вже погнили. Тоді доведеться збивати нові скрині, бо ж не можна плавати морем з вантажем неукритого від очей золота.

Воно займе принайменше пів човна, а може навіть більше. Він не знав навіть розмірів здобичі. Тієї ночі, що залишила глибокі сліди в його пам'яті, він встиг лише кинути оком на золото, що мерехтіло в світлі смолоскипа. Але його вистане, напевно вистане, що би прожити решту днів в достатках і розкошах, а може навіть купити собі помилування в Господа, наймаючи служби Божі та жертвуючи воскові свічі. Тут було досить золота, щоб купити любов і ненависть та забезпечити безжурну старість Васкові Гомецові.

Все, що треба було зробити виглядало незвичайно просто. Один чи два тижні мало піти на те, щоб добути скарб. Два або три місяці доведеться будувати човен і готувати його до влавби. Може доведеться подождати - адже він не дурний пускатися на море в бурхливу пору, бо що для нього час, коли він має його доволі. А тоді в дорогу - шістьдесят миль у відкритому човні до найближчого острова: божевільно смілий вчинок для щура з суходолу, але Васко Гомецові це дитяча іграшка. Там зустрине він

тубільців, згідливих дикунів, він знав їх; це були його друзі, він подбав про це давніше. Тоді доведеться вжити дещо дипломатії, — може невеличкого вбивства, щоб роздобути більший човен — видумати якусь казочку, коли буде на суходолі — а там він знає людей, що стоять близько губернатора та користуються його довір'ям, а ними послужитися він уже зуміє.

І тоді осягне все, що захоче: королівський плащ, старшинський патент — "Нашому шляхетному і вельмилюбленому Васко Гоцецові" — земський масток, невеличке видовище, дещо каюття, вівтар з червоного мармуру в старому, повному святошів соборі, щоб постійно нагадувати Господові про торгівлю... а тоді не тільки на цьому але і на тому світі стоятимуть йому — покаяному грішникові — всі двері отвором.

Все це зробить золото — бо за нього все купиш. Нема нічого на світі, чого не можна б за золото купити...

Він пробудився він своїх мрій і глянув на море. Корабель був уже тільки ледве помітною цяпкою; за хвилину на землю мала лягти ніч. Треба було назбирати дров, розвести вогонь, зловити кілька раків та приготувати собі леговище. Ранком почне будувати кслибу. Може краще буде спершу збудувати човен, а потому добути скар? Адже ж він не втече йому, нехай почекає. Час не може більше відділяти Гоцеца від його скарбу.

Одного ранку, завзято працюючи над човном, що був уже на викінченні, він відчув уперше свою самотність.

Для нього було це дивне, незвичайне явище. Воно було йому так дуже чуже, що коли заволоділо нам, то ніж випав йому з до-

лоні, наче хтось сильно вдарив його по руці. Хвилинку пізніше він підняв знову ножа. Але неприємне почуття залишилося.

Його життя було неспокійне та бурхливе - лагідно кажучи. Доводилось йому мати до діла з багатьома мужчинами та жінками; все це були люди з крові і кости. Згадуючи останні роки, бачив, що ніколи ні на одну хвилинку, навіть коли корабель розбився, він не був самотній і зовсім відтятий від світа. Але тепер він був самотній.

Так, самотній, і ця свідомість навіяла на нього думки. Він не звик думати, він, Васко Гомец - тим менше над самим собою.

Праця забирала йому частину думок, але не всі. Спершу, коли він сидів бездільно, увесь час роздумував про скарб. Але тепер скарб був його власністю. І цей простір в його мірку роївся тепер іншими, чужими йому думками.

"Хто ж є такий властиво цей Васко Гомец?" - спитав себе по хвилині, пройнятий якимось дивним жахом.

"Васко Гомец? Це ж ти - насправді кажучи, я - людина, що буде тут човен", - сказав це голосно сам до себе. Слова приносили йому пільгу. За хвилину знову вернувся до своїх думок.

Васко Гомец - очевидно, він знав, хто є такий цей Васко Гомец? Він бачив його в думках, коли цей Васко Гомец п'янувався, цілував голі рамена повій, боровся в дряпуючому наче кіт по червоній стіні корабля з ножом в зубах. Сильний, як тур, з порізнаним обличчям викликав жах серед моряків.

Але цього Васко Гомеца не було уже. Васко Гомец був тут

зовсім самотній.

Відчував, що думаючи так, він робиться щораз менший, щораз менший, як це і корабель, що зникав у далині. Також корабель був спочатку сильний та могутній, потім зробився маленькою іграшкою, а вкінці ледве помітною цяткою на обрії. Те саме сталося з ним. Він бачив себе мізерною людиною на маленькому островці - неначе мурашкою на цій жменці землі серед синьої безконечности.

Його лице вкрилося потом, хоча він не працював важко. Ніж, що ним він тесав колоду, давав при цьому якийсь дивно-гострий, незвичайний тон. Чому здавалося, що цей звук долітає до нього крізь безмежну далечинь води і повітря, не стрінувши по дорозі іншого, братнього звуку... ні, ніколи... іншого... звуку... не стрінувши.

Штовхнув себе і спробував ясно думати. Він знав, що сталося його думкам. Згідно з його рахунком він жив тут уже повних п'ять місяців. Він знав, що траплялося людям, яких доля кинула у безлюдні місця, знав дивний блиск в їхніх очах, знав про привиди, що їм вижались, про голоси, що їм причувалися.

Не думав однак, що і йому це трапиться? він був надто сильний та за розумний. Але коли вже так сталося - добре, нехай буде, він знав тепер, в чому небезпека, і міг зберегти себе від неї. З хвилиною, коли у-свідомив собі це, почував себе так, наче знову на світ народився. Небо і вода набули знову в його очах природних форм.

Він не рахувався майже з тим, що закінчить будову човна впродовж десяти днів. Та тепер заволоділа ним жадоба праці. Як довго працював з запахом, був знову Васко Гомецом, і небо і вода застигали на своєму місці. Часами вигукнув якесь речення мовою тубільців. Знову приловив себе на тому, що жадібно ловив слова, які злітали з його уст. Але їм бракувало чогось — їм бракувало звуку голосу який би не був його голосом. За чотири дні човен був готовий і лежав спущений на воду в пристані.

Впродовж останніх місяців Гомец нагромадив багато харчів і збив навіть барило на воду. Примістити ці припаси в човні та поставити вітрила було ділом кількох годин. Йому самому цей поспіх видавався дивним. Бо ж справді було зовсім однаково, чи відпливе він за тиждень, чи за місяць: пора вітрів та бур уже минула. Але останніми днями час не був уже для нього одною довгою годиною, що належав йому та його скарбові. Він втікав тепер, наче зернятка в синьоскляному піщовому годиннику неба — і кожне зерно брало з його серця частинку сили.

Вкінці піднявся розігрітий, зрошений потом. Все було готове і тепер треба було добути скарб. Було б дуже не розумно починати працю вночі. Але він пробудився задовго перед сходом сонця і лежав непорушно, почувавши себе дуже щасливим. В своєму житті стрінув він багато жінок, але сьогодні був його справдішній висільний день.

Сонце хилилося вже до заходу, коли він добув останню скри-

ню. Сокирою розбив ржаву колодку, підняв віко і остовпів з зачудовання.

З дна скрині наче підносилися до нього холодо та самоцвіти, викладені на вінці та інших прикрасах незнаной нареченої.

В наступній хвилині він вложив туди обі руки. Його віддих був короткий та уриваний, наче по довгому бігу. Як приємно було дотикатися цього всього, скільки ж його тут, яке воно важке... гладке, .. гладше, як рама жінки.

Поволі, з насолодою відбував інші скрині. Все було тут... Золота монстранція з фігуркою божка... кривавочервоні рубіни та вперше шліфовані смарагди... багато викладений меч якогось дворака... поганські маски жерців з широго золота.

Він мріяв колись про королівський скарб і всміхався тепер згідливо на спогад цих марних мрій.

Ніч захопила його при цьому. Але він не ворухнувся, не розпалював вогню, не вертався до своєї колиби. Час став для нього знов тільки одною довгою годиною, його властиво не було - Гомац пролежав усю ніч в ямі, коло скарбу і був безмежно щасливий.

Прийшов ранок - і він піднявся, але не так як вчорашнього дня. Тоді він був вбогий авантюрник, сьогодні він багатий і в нього турботи багато.

На спогад про гарячкову працю осатнніх днів, міг тільки сміятися. Час був його приятелем, не ворогом, і зовсім не треба з ним боротися. Човен уже готовий; ще тільки занести туди золото; відчалити - а все інше прийде само собою, як слід за кораблем.

Тубільці? Вони також його приятелі. Проте вони зроблять все, що він вимагатиме від них, тільки тоді, коли дістануть за це за-
плату.

Це не буде коштувати його так багато, бо чорношкірі ледве чи знають вартість жовтого металу. Зате друг губернатора, та сам губернатор - Гомец насувився. Все має свою ціну, це очевидне; але деякі речі дуже дорогі, навіть для багатого.

Мало хто знав краще від нього, чиї руки треба наповнити золотом.

Коли б навіть скарб не був більший, як у його нужденних мріях, то і тоді Васко стояв би перед важким завданням. Але ж це був королівський скарб. Можливо, що сам король загадає свої пайки.

Ще вчора готов був відступити з радістю половину золота, що би зрештою дістатися до безпечного місця. Але тепер він бачив його і відчув усім єством.

Тупа лють огортала Васко. Яким правом усі ці чужі люди сягають на його власність?

Вони ж не горіли роками вогнем жадоби, не кували шалених планів, не відкрили скарбу.

Він бачив їх усіх; наче гидкі шуліки сиділи кругом ями: тубільці, губернатори, писарчуки та двораки, повії з завсіди гої лодними очами, навіть єпископ був тут і кардинал у червоному капелюсі. Так, навіть церква і сам Бог домагалися свого уділу. А натомість давали йому пусті, непотрібні речі: поцілунок,

шляхетську грамоту, вістар з рожевого мармуру - але вимагали все більше, та більше золота. І коли він, уже як старець похитлився над жалюгідною решткою королівського скарбу, - вони, наче жадібні вовки, кинулися на нього. І в одчаї він махнув рукою, щоб прогнати появи.

Йому стало ясним, що пляні треба змінити. З гарячковим поспіхом старався устійнити крайню суму, найменшу з можливих, що її доведеться йому пожертвувати за особисту безпеку. За кожним разом зменшував суми, що ними хотів підкупити урядників, але вислід все ще був жахливий.

Час минав, і вже сам цей факт приносив пільгу його мукам. Його ж ніхто не змушував відчалювати звідсіля, це залежало тільки від нього! Він буде їсти, пити та спати і його скарб буде біля нього. Колись іншим разом найде розв'язку, а покищо - якое воно буде.

Години розтягалися до днів, а дні знова до тижнів.

Одного вечора - він значив дні карбалиг на палиці - завважив з переляком, що минули два місяці від часу виконання скарбу. Це видалося йому неймовірним, але воно було справді так. Тепер, Васко, - подумав він з дивною байдужістю - настав час рушити в дорогу, мій козаچه, - завтра таки, на світанку!

Прийшло завтра і море лежало спокійне, наче став. Однак, ген далеко, там на півдні - чи ж не була ця хмарка? Васко не пізнавав себе. Чи йому грозило божевілля? Він, старий моряк, боїться цієї маленької хмаринки? Нерадо, отяжіло якоесь попрямував до човна. Тоді прийшла спасення думка: але ж треба нових

мішків на золото! Старі погнили зовсім. Доведеться також збивати нові скрині. Рівночасно відчув, що спокій огортав знов його душу. І він приємно провів ранок, вишукуючи дерево на скрині.

Йому не вдалося впоратися зі скринями перед початком дощової пори. О ні, Васко Гомец не був дурний. Він не пуститься зі своїм цінним ладунком на море скоріше, ніж проминуть бурі.

Рівночасно Васко жив біля свого скарбу не одним життям, але багатьома. Дотепер життя дозволяло йому думати тільки про потреби дня – тепер же його уява розгорнулася, як великий квіт маку, і мрії стелили перед ним пурпуру, а він ступав по ній босими ногами.

Спочатку це були звичайні візії раю кожного моряка: щертна кількість їжі та пиття і повії з портових коршем – але з часом мрії ставали сміливіші, більш рафіновані, яскравіші.

Він давав гучні бенкети: музика грала, а гості сиділи за довгими столами, що вгиналися під багатством їжі та пиття та тягарем срідного посуду і пили найкоштовніші вина. Сам Васко ніколи не переїдався та не впивався до безтями. Коли виїжджав кудинебудь, гінці повідомляли про його приїзд, а король цілував його в лице та називав своїм небожем. Коли вертався до своєї палати, його витала не портова повія, але королівна, ніжне єство, твір світла і морської піни. Часом була це чорнявка, подібна до западної майової ночі, часом знову золотоволоса, красуня, схожа на перший промінь ранішнього сонця. Вона звивалася йому, у всіх бажаних формах, поєднував в собі риси всіх жінок, що він

їх знав, і не тратила при цьому на новості та свіжості.

Тоді знову росла його сила і впливи. Він провадив війни і укладав мир. Підноси́в до вершка слави одні народи́ та розторочував другі. Здержував голод і приборкував бунти. Король не звав його більше своїм небожем, бо вже лиш збирав кришки з його стола і цим вдоволявся. Всі довкруги шепотіли, що тільки божий обранець може бути так могутній. І справді, до нього приходили посланці не тільки з цього світа.

Дощова пора проминула. Коли одного ранку Голец проходжувався берегом, завважив він якийсь човен, що лежав схований в дерев'яній бурці. Дивився довго на нього, не пізнаючи. Тоді пригадав собі: це ж його човен - та й погода дуже сприятлива.

Васко докладно провірив його. Нощі та бурі не пошкодили його і він був все ще здатний до плавби. Спустивши човен на воду в природній пристані, пішов повільним кроком в сторону сховку зі скарбом і привів скрині. Тепер треба було ще зложити сюди золотого. На дно одної зі скринь кинув золотий дукат, і стук монети об дощку порушив мертву тишу острівця. Тоді пішов по решту скарбу.

Дві години пізніше сидів у човні з лицем, закритим долонями. Човен був ослабів для такого ладунку.

Треба було збудувати інший, ось і все. Тільки подумавши про це, знав уже згори, що коли навіть збудує досить великий човен, що змістить усе золото, тоді він сам не годен буде рушити його з місця.

Щоправда, можна було частину залота, - стілки, скільки цей човен міг вмістити, перевезти на другий острів, заховати його там та вернутися по решту. Це значилоб одначе наразитися на тисячі небезпек за можливою переправою. Він жив вже надто довго зі своїм скарбом, щоб могли розлучитися з ним. Не уявляв собі просто, що міг би частину його закопати деінде.

Добре, тоді доведеться занести все знов до Педрового сховку і взяти з собою лишень стільки, щоб вистарчило на zorganizвання нової подорожі. Тоді винайме корабель, повернеться сюди, втаємничить чужих людей і вже напочатку поділиться з ними тим, що належить виключно йому.

Все це передумував довго і різні пляни клубочилися в його голові. Знав одначе, що всі вони не дають розв'язки. Треба було видумати щось іншого.

Васко лежав усю ніч в човні і думав. Рано ствердив, що за цей час зовсім не змудрів. Перестав журитися тільки на одну хвилину.

Його важкі думки розвіялися, коли повернувся до мрій минулого. Ця простенька мрія грала дуже незначну роль серед багатства його візій; а проте він любив її.

В його уяві вставала стара, нужденна коршма при гірській доріжці в Португалії з в'язкою засохлих цвітів над входовими дверима. Там, в цій кормі, жила дівчина; дівчина з свіжим личком, рожевими устами і чорними косами, чорнішими за гребінь, що його в них носила. Вона мала нареченого, вояка, і горде дівоче

серце. Гомець був вбогий та ще й злодій — це було ще до того часу, як він пішов на море. Вони часто гнали його з шинку, але він знову вертався. Одного разу вояк кинувся на нього і побив його до безтями; Васко поніс побої і зневагу, закусивши губи. Дівчина дивилася і глумливо підсміхалася.

Коли вкінці він побачив, що його залицання безнадійне, залишив вояка з ножем в плечах, покинувши його у придорожньому рові, втік поки його не впіймали. Тоді почалося його справжнє життя.

В світі його мрій не було одначе вояка. Там була тільки його чорноброва та він, злодій. Вона не цуралася його більше, і після кожного поцілунка вони всміхалися одне до одного. Тепер йому це здалося дійсністю. Він перегнувся через край човна і глянув безжурно на водяну гладінь.

В зеленому дзеркалі побачив постать, що спочатку видалася йому чужою. Довго приглядався їй, нічого нерозуміючи. Його лице мало бути лицем молодого хлопця його мрій, молодим, сміло-різбленим лицем, відкритим злomu і доброму, на якому проте ні зле, ні добре не витиснуло ще свого знака. В воді одначе бачив лице старця.

Повільно, здивований, простяг перед себе руки та почав приглядатися їм. Вже давно не робив цього. Був поганим, як опудало на горобців. "Маєш за собою довгий шлях, Гомеце", — промовив до себе.

Перед ним виринув другий образ. Пишний Васко Гомець, власник королівського скарбу, лежав на смертній постелі. Слабий віддих

підносив груди вмираючого. На одному розі ліжка сидів священник, на другому писар, але погасаючі очі не бачили ні хреста, ні тесаменту. Вони блукали в темряві, пробуючи задержатися на чомусь, що виникалося їм та зникало в даліні. За дверима стримував слуга мовчазний натовп — гурт прошаків та спадкоємців. В одному кутку кімнати ждала терпелива постать — вся в чорному...

Такий кінець кожного.

Може одначе вдасться підплатити Бога — може якась чудодійна сила перенесе його разом зі скарбом на суходіл. Але кожному на цьому світі призначено прожити стільки і стільки етапів — а він напевно вже свої пережив. Може і не всім тілом, але вповні, ґрунтовно. Це тїло не зможе йому більше допомогти, не допоможе йому і скарб. Залишився тільки один образ — дівчина в винарні — і ніякий скарб світу не поверне йому її.

І він заломив руки з такою силою, що м'язи мотуззям виступили на плечах. Він був завжди міцний, хитрий та обережний борець. Тепер знову треба було підняти боротьбу, безпощадну, без вагань та слабости, як за давніх часів. Цим разом одначе мав до діла з невидимим ворогом.

Наступного ранку проходжувався знову берегом все ще у внутрішній боротьбі зі собою. Часом поглядав на море. Воно лежало перед ним спокійне та ясне. Тоді зрозумів, що воно також йому вороже, і відвернувся в другий бік. Потім присів на цїску — якось байдуже, сонно. Почував себе змученим; втома розходилася по тілі наче з кровю із серця. Але боротьби він не залишить,

ні, як довго ще бється його серце.

Все можна золотом оплатити, – говорив до себе вперто. Маючи його, можна зробити все – все має свою ціну. Губернатори, королі, духовенство... і навіть сам Бог.

Здалека наближалася хвиля. Він чув її шум. Скупчився в собі, щоби протиставитися їй але було вже запізно. Це не була морська хвиля, бо море лежало спокіно перед ним. Хвиля росла, могутніла, піднялася та перевалилася понад ним. Відчув її і задріжав. Був переможеним.

Все можна оплатити золотом – все, аж до самого Бога. Але тут був уже виімок. Можна купувати свічі, Служби Божі, але приднати собі Господа грошем не можна. Це була правда.

Поволі, без шуму, без боротьби навіть, дозволив перемогти себе. Лежав вепер непорушно на сухому піску і чув, як його тіло вбирало цю істину всіма порами шкіри. Треба було довгої хвилини, що би спокій вернувся до його душі.

Вкінці підвівся. Коли став на ноги почув, як дуже він ослаб. Ішов наче безсилий старець. Але йому вистане ще сили, що би зрбити те, що слід.

Пішов хитким кроком до затоки, де стояв його човен, і хвилину дивився туним зором у воду. Так, це відповідне місце. Він часто плавав тут, але, нуркуючи, ніколи не досяг дна. Тут море мусіло бути дуже глибоке.

Взяв зі скарбу те, що лежало найближче – золоту маску поганських жерців і пустив її з рук у воду. Падучи, вона заблищала

ще раз і зникла у хвилях. Васко зітхнув, зігнувся і взяв до рук меч дворака.

Вкінці лишилася тільки одна золота монета. Важив її хвилину в руці наче це була морська мушля. На одній стороні було витиснене людське обличчя - з Педровим носом. Дивна річ: різьбити людське лице на чомусь такому. Пустив монету в воду і вона зникла в зеленій глибині.

До цієї хвилини йому здавалося, що кожний кусень золота тягнув з собою у глибін частину його душі. Тепер одначе, коли скарб лежав уже на дні моря, Гомец відчув, що змінився. Його серце не було вже більше розколоне. Чи воно було тут, чи лежало під водою біля скарбу - це для нього не було важне, бо де б воно, його серце, не лежало, воно було ціле.

З лагідною цікавістю глядів на воду. В тому місці, де во-станне блиснула монета, бачив тепер декілька риб.

По хвилині вернувся до берега і присів. Тупим зором глядів на море. На момент згадав програму битву, але без встиду та болю. Боровся довго і мужньо. Це вже минуло. Він більше не буде змагатися. Вдійсності пройшов одну тільки велику битву - вона тривала все його життя.

Йому здалося, що він давно нічого не їв. День, може й довше. Не пригадавав собі цього. Вже сама думка про їжу наповняла його відразу до неї. Був голодний, але не на їжу.

Ніч застала його на березі. Хотів вернутися до своєї колиби, але не зробив цього. Пішов у глиб острівця і примістився

серед скель, у природній печері. Під печерою скеля уривалася стрімкою стіною, а над нею звисала, наче дах. Присів тут, безпечний від крабів, сперся плечима об стіну і поклав долоні на коліна. Глядів на море і віддавався ласкавим пестошам холодного, освіжливого, ледве чутного повітря нічного повітря. Ген у далині згашений зоряною ніччю лежав горизонт. Але не його шукали очі самотника.

Кілька годин пізніше ворухнувся і промовив з великою впевненістю в голосі: "Ти залишив довгий шлях за собою, Васко Гомеце".

Ці слова залишилися без відповіді...

*

*

*

Майже рік пізніше британська корвета "Віксен", що їй противні вітри збили з курсу, вислала на острів свій човен. Мже була там свіжа вода та овочі для залоги, що їй загрожував скорбут. Старшина, що стояв на чолі цього відділу, поводився спочатку дуже обережно і був приготований на всяку напасть. Однак набравши води та овочів, моряки почувалися далеко свобідніше і дехто з них пішов у глиб острова. Сам старшина проходжувався вздовж берега.

Побережжя було надзвичайно гарне і розбудило в ньому цілу низку мрій. Вигуки підлеглих збентежили старшину і він побіг на ті голоси з рукою на шаблі. Він побачив одного з моряків, що стояв перед печерою й махав рукою до інших. Старшина швидко підійшов до печери.

Гурт цікавих моряків розступився перед ним і він побачив перед собою людину, що непорушно сиділа в печері з долонями на колінах, втупивши зір в морську далечінь. Шматки одєжі звисали з навів голого непошкодженого крабами тіла, відслоняючи суху, наче гарбовану шкіру. Він мусів бути мертвим уже від кількох місяців — це була мумія, забальзамована вітром та сонцем. Риси обличчя все ще можна було пізнати, вони мали навіть свій вираз — вираз, що його старшина вже раз бачив. Він підняв хусточку до ует і пригадав собі, коли вже таке лице бачив. Ні, вітер та сонце не могли його так висушити, зробити з нього кістяк.

Один з залози підступив ближче.

— "Чи знаєте, хто це такий, сер?" — запитав з запалом, — "Васко Гомец, проклятий пірат, я знаю його, Том знає його також, нарешті спідкала його кара, цього португальського диявола!"

— "Так — промовив старшина, що майже не слухав його, — дуже можливо. Ходили чутки, що його залишили тут самого".

— "Висадили його? Плюгавець! Навіть його власні люди не могли більше видержати з ним!"

Моряк нахилився, щоб плюнути засушеному мерцеві у вічі.

• — "Поводься пристойно!" — гукнув на нього старшина і він відступив назад.

Всі на ввиперидки почали вичисляти злочини померлого, але офіцер не звертав уваги на їх базікання і дивився вперто на труп Гомеца.

Він не помилявся. Хто раз бачив цей вираз обличчя, той не

забував його ніколи. Не міг зрозуміти тільки одного.

Відвернувся і повів зором вздовж берега: незграбно повзали довкруги краби, черепахи, а далше, в глибині острова — овочі, а в морі тільки риби.

— "Я одначе присягнув би, що він помер з голоду", — прошепотві до себе.

— "Дивно!".

*

*

*